

Het was de week van de keiharde val van het Duitse techbedrijf Wirecard. Er bleek 1,9 miljard euro zoek op de balans, waarna het sterke vermoeden van fraude rees, de topman vertrok en Wirecard uitstel van betaling aanvraag. Daarmee is ook binnen een week bijna 20 miljard aan beurswaarde verdampt.

BOEKHOUDSCHANDAAL

Waarom greep niemand in bij Wirecard?

Parmalat, Enron, Ahold: de lijst met grote boekhoudfraudes is lang. Wirecard mag zich nu ook bij dat rijtje voegen. Waarom greep accountant EY niet in? Fraudesignalen waren er immers al jaren.

Door onze redacteur **Jorg Leijten**

‘Het was alsof ik op een tijger reed, maar niet meer wist hoe ik eraf moest komen zonder opgegeten te worden.’ Topman Ramalinga Raju wist dat hij fout zat toen hij de balans van het Indiase computerbedrijf Satyam oppoetste. Maar ermee stoppen zou zijn val inluiden. Dus ging hij door. Pas toen er 1,04 miljard niet bestaande dollars (930 miljoen euro) in de boeken stonden, stortte het kaartenhuis in 2009 in.

De bekentenis van Raju laat zien hoe lastig het is een eenmaal ingezette weg van fraude te verlaten - zelfs als je weet dat hij doodloopt. Oud-bestuurders van bedrijven als Ahold, Imtech en Enron kunnen erover meepraten. Ook zij vielen. En niet door hun eigen vermogen tot inkeer. Telkens volgde dezelfde verwondering: hoe kon dit gebeuren?

De vraag is opnieuw actueel vanwege het boekhoudschandaal bij het Duitse fintechbedrijf Wirecard. 1,9 miljard euro is er verdwenen bij de onderneming die het digitale betaalverkeer regelt voor onder meer supermarktketens Aldi en Lidl. Geld dat er „waarschijnlijk nooit is geweest”, gaf het bedrijf deze week toe. „Een uitgebreide, geraffineerde fraude”, luidde de harde conclusie van accountant EY.

Het leidde tot een week waarin de ontwikkelingen elkaar in achtbaantempo opvolgden. Topman Markus Braun stapte op. Hij werd maandag aangehouden door de politie. De koers van Wirecard stortte volledig in, waardoor bijna 20 miljard aan beurswaarde verdampte. Met een gat van bijna 2 miljard euro verloor de bedrijfsbalans volledig het evenwicht en moest de onderneming donderdag surseance van betaling aanvragen. Een schuldenlast van naar verluidd 3,5 miljard euro resteert.

Het is een klap die nog lang zal nadreunen in de Duitse financiële wereld. Een die de vraag oprakelt hoe dit kon gebeuren. Waarom grepen EY en de Duitse toezichthouder niet in bij een bedrijf waarover al veel fraudeverhalen de ronde deden?

Vergelijkbaar met Parmalat

Wat er exact is gebeurd bij Wirecard is nog een raadsel, maar door het jarenlange onderzoek van de *Financial Times* ontstaat wel een eerste beeld. De Britse krant schreef al sinds 2015 over fouten in de boekhouding.

Wirecard lijkt zich bediend te hebben van wat in financiële termen *round tripping* wordt genoemd: het simpelweg rondpompen van geld binnen de onderneming om zo de schijn te wekken van hoge

Valse verklaringen van de bank, een gemanipuleerde boekhouding, schimmige bv's: de fraude bij Wirecard lijkt een klassiek patroon te volgen

inkomsten. De route: er zou geld van de Duitse bankrekening van Wirecard naar Aziatische dochters zijn gestroomd om via niet altijd bestaande klanten weer naar het bedrijf terug te vloeien.

Dat geld kwam daarna op de balans terecht via derdenrekeningen in Singapore en op de Filipijnen. Daar zou volgens Wirecard de bijna 2 miljard euro op moeten staan. Nee, hoor, zeiden de bewuste banken afgelopen weekend, het bedrijf heeft hier geen rekening. Wel zouden er mogelijk medewerkers hebben meegewerkt aan het vervalsen van bankverklaringen.

De fraude doet denken aan die bij het Italiaanse zuivelconcern Parmalat, begin deze eeuw. Bijna 4 miljard euro die Parmalat in kas zou hebben, bleek niet te bestaan. Met nagemaakte bankafschriften werd de balans opgepoetst. Pas toen het bedrijf betalingsproblemen kreeg, viel Parmalat.

Ook Wirecard lijkt dit klassieke fraudepatroon gevolgd te hebben, zeggen deskundigen. Er wordt iets buiten de boeken gehouden, er zijn valse bankverklaringen en een netwerk aan schimmige bv's waarvan misbruik wordt gemaakt. Zo ging het het al bij het Amerikaanse energieconcern Enron - de moeder aller boekhoudfraudes - en zo lijkt het nu weer te zijn gegaan.

De fraudes kwamen vooral accountants op veel kritiek te staan. Waarom zetten zij jarenlang hun handtekening onder niet kloppende jaarrekeningen?

Aanscherping controles

De reeks boekhoudfraudes rond de eeuwwisseling leidde tot scherpere controles. In jaarrekeningen moest voortaan beter verantwoord worden waar de inkomsten vandaan kwamen. In Nederland ging de Autoriteit Financiële Markten het werk van accountants controleren. Het inbouwen van kleine tussenschakels moest fraude tegengaan. Niet langer mocht een bedrijf zelf een verklaring opsturen over de juistheid van het banksaldo; die moest de bank voortaan sturen.

Bij Wirecard was er sprake van een valse bankverklaring, mogelijk door de medewerking van een bankbediende. Vrijdag meldde de FT dat EY de originele verklaring bij ten minste één van de twee banken tussen 2016 en 2018 niet had opgevraagd. De accountant zou hebben vertrouwd op documenten en screenshots die Wirecard zelf aanleverde.

„Als het waar is dat EY al jarenlang geen originele bankverklaring heeft verkregen, dan is dat buitengewoon ernstig”, zegt Marcel Pheijffer, hoogleraar accountancy aan Nyenrode Business Universiteit. „Ze-



Het hoofdkantoor van Wirecard in München, donderdag. Met een gat van 1,9 miljard euro op de bedrijfsbalans moest het fintechbedrijf die dag surseance van betaling aanvragen.

ker gezien de omvang van het banktegoed als onderdeel van het balanstotaal.”

Bovendien voldoet het opvragen van een enkele verklaring niet bij een zo'n groot bedrag, stelt Philip Wallage, hoogleraar accountantscontrole aan de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit. „Dan moet je altijd gaan bellen met de bank. En dan met iemand die wat hoger in de organisatie zit: kun je bevestigen dat dit bedrag op de rekening staat?”

Het opvragen van zo'n verklaring duurt normaal gesproken een paar weken. In het geval van Wirecard was de bankbevestiging er al binnen enkele dagen. „Alleen dat is al opvallend”, zegt Leen Paape, hoogleraar *corporate governance* bij de Business Universiteit Nyenrode. „Dan kun je je afvragen of er niet wat mis was.”

Dat er zo'n groot bedrag op de Filipijnen is geparkeerd, is volgens Pheijffer een rode vlag. „Waarom kies je voor zo'n groot bedrag op een rekening ver buiten Duitsland, in een land waar je relatief weinig activiteiten hebt?”

Een ander belangrijk punt is of EY kritisch heeft gekeken naar de balans van Wirecard. Wie 1,9 miljard euro aan liquide middelen aan de debetzijde van de bedrijfsbalans toevoegt - waar de bezittingen staan - moet daar aan de kant van het eigen en vreemd vermogen wat tegenover zetten. „Er is winst bij gekomen. Wirecard heeft gedaan alsof er transacties waren. Heeft de accountant uitgezocht hoe de winst is samengesteld? Hoe komt het geld binnen, waar wordt het mee verdiend?”

Bovendien had het fintechbedrijf 3 mil-

jard euro in kas, maar tegelijkertijd ook voor 1,75 miljard aan leningen lopen, constateert Pheijffer. „Dan moet je als accountant, maar ook als belegger, vragen gaan stellen. Waarom heb je deze lening nodig als je zoveel geld in kas hebt? Over krediet bij de bank betaal je immers rente. Is er een overname waarvoor je het geld op korte termijn wilt gebruiken?”

Onderzoek naar EY en BaFin

Had de accountant als hij goed had doorgevraagd de fraude kunnen doorgronden? Dat is lastig te zeggen, vinden de deskundigen die *NRC* sprak. Veel informatie over de rol van EY ontbreekt nog. Wel zijn ze het erover eens dat er kritisch gekeken moet worden naar de controlerende instanties. Niet alleen naar EY, maar ook naar de Duitse toezichthouder BaFin.

Een accountant heeft al snel de reflex om zich achter 'samenspanning' te verschuilen, stelt Paape. „Ook hier kan het niet anders of de raad van bestuur wist ervan. En als de top samenspannt, kun je een heel eind komen. Maar ergens loopt het spaak. En je kunt niet zeggen dat er geen signalen waren.”

Al ver voor de publicaties in de *Financial Times* waarschuwden shortsellers in 2008 voor de onrealistisch hoge winsten van Wirecard. Meermaals deed de toezichthouder onderzoek. Begin 2019 nog meldde zich een klokkenluider bij BaFin.

In plaats van Wirecard aan te pakken, berispte die echter de speculanten. Er kwam een verbod van twee maanden op shortselling, het speculeren op een koers-

Doordat EY zich afzijdig hield, dachten beleggers: er zal wel niks aan de hand zijn

Paul Koster
VEB-voorman

daling. Wallage: „Tips zijn bij fraude heel belangrijk. Al sinds 2008 is daar veel over in de pers verschenen. De vraag is: wat hebben de toezichthouder en accountant daarmee gedaan?”

Dat wil ook de Europese Commissie weten. Vrijdag gaf zij de Europese toezichthouder ESMA opdracht om onderzoek te gaan doen naar de rol van BaFin. „Het moet duidelijk worden wat er fout is gegaan”, zei Eurocommissaris Valdis Dombrovskis (Financiële Markten) vrijdag tegen de FT.

Hij heeft ook de Duitse toezichthouder op accountants gevraagd om te kijken of EY Europese regels heeft overtreden. Voor één partij staat het verwijtbaar handelen van EY al vast: de Nederlandse beleggersvereniging VEB bereidt een claim voor tegen de accountant. Zij vindt dat EY had moeten ingrijpen toen voormalig topman Braun eind april aangaf dat EY de jaarrekening „gewoon zou gaan ondertekenen”.

„Waarom heeft EY toen niet publiekelijk gezegd dat het nog bezig was met de controle?”, stelt VEB-voorman Paul Koster. „Er waren al vaak speculaties. Doordat EY zich afzijdig hield, dachten de beleggers: dit is de zoveelste keer, er zal wel weer niks aan de hand zijn.”

Hij snapt niet dat „een beroepsgroep die na het Parmalat-schandaal te maken heeft met zoveel extra maatregelen” niet eerder aan de gang is gegaan „met een stevige controle van de achterliggende cijfers”.

De geschiedenis van het accountantsberoep wordt gekenmerkt door boekhoudschandelen, besluit hoogleraar Pheijffer. „Of het nu gaat om Enron, Ahold of Parmalat: steeds waren ze onvoldoende in staat om de situatie te doorgronden en tijdig aan de bel te trekken. Ik kan nog niet oordelen over de rol van EY bij Wirecard, maar dat er de komende tijd veel kritische vragen gesteld moeten worden, lijkt me duidelijk.”